

*Олександра Німилевич, доцент кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка*

ТВОРЧИСТЬ МИХАЙЛА ВОЛОШИНА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті аналізується творча діяльність диригента і співака М. Волошина та значення її для розвитку та утвердження українського хорового мистецтва.

Актуальність проблеми. Величезним надбанням українського народу є його хорова культура. На багатогранному шляху розвитку українського хорового мистецтва були різні етапи, періоди, напрямки, які підтримувались формуванням тих чи інших хорових колективів, діяльністю видатних композиторів, співаків. Михайло Волошин (1877–1943), без сумніву, є одним з тих незаслужено призабутих мистців, які своєю творчою натхненною працею завойовували і утверджували славу української диригентської майстерності.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Окремі згадки про концертну діяльність М. Волошина як диригента і співака знаходимо в тогочасних львівських часописах, у музикознавчих працях С. Людкевича [4; 5], книгах Л. Ханик [11], Л. Мазепи і Т. Мазепи [6], З. Штундер [13], довідкових матеріалах [2; 3; 10], рецензіях на концерти, виступи, що публікувались в часописах “Діло”, “Наші дні”, “Громадський вісник”, “Музичний альманах”, “Руслан” та ін.

Метою статті є визначення вагомого внеску М. Волошина в розвиток хорового мистецтва Галичини, змалювання якомога ціліснішого його творчого портрету як диригента і співака, подання оцінки його досягнень видатними мистцями, розкриття співпраці з відомими особистостями.

Виклад основного матеріалу. Народився Михайло Волошин у 1877 році в селі Ролів, поблизу Дрогобича. Закінчивши в 1906 році юридичний факультет Віденського університету, працював адвокатом, був оборонцем у політичних процесах в Галичині в 1930-х рр. М. Волошин був президентом Львівської Адвокатської Палати (1941–43), президентом Надзірної Ради “Центробанку”, президентом Надзірної Ради Народної Торгівлі, членом ЦК УНДО (1925–1939). Попри добру юридичну освіту та яскраву адвокатську кар’єру, М. Волошин здобув і музичний вишкіл, навчаючись у Вищому музичному

інституті ім. М. Лисенка у Львові в класі сольного співу у Галини (Олени) Ясеницької та в класі гармонії в А. Вахнянина, був також секретарем Музичного інституту ім. М. Лисенка [6, 221].

Упродовж багатьох років М. Волошин входив до товариства “Академічна громада”, де українське студентство проводило широку наукову, освітню, громадську, культурну і політичну діяльність. Ставши членом “Академічної громади”, М. Волошин увійшов до середовища передової української молоді, своїх ровесників та старших товаришів. Тут він зустрів Івана Раковського (природознавець), Григорія Гарматія (музикант), Степана Томашівського (історик), Станіслава Людкевича (композитор), О. Авдіковича та В. Пачовського (поети). Їх зближували спільні устремління і цілі, прагнення народного розвою. Як один з найактивніших учасників студентських віч, М. Волошин 8 грудня 1900 р. з великою групою членів “Академічної громади” брав участь у з’їзді українських студентів вищих шкіл Австрії в Чернівцях з нагоди заснування там товариства “Молода Україна”. До Чернівців приїхав і Ст. Людкевич як керівник студентського хору, в якому співали тоді Василь Пачовський, Зенон Кузеля, Михайло Волошин, Павло Чайковський, Іларіон Боцюрків та ін., виконуючи “Поклик до братів слов’ян” у супроводі оркестру, обробки народних пісень С. Людкевича та гімн “Ще не вмерла Україна”. Концертна програма додала величі та бадьорості присутнім від імені української молоді в Австрії.

Навчаючись у Відні, М. Волошин часто приїжджав до Львова для участі в різноманітних концертах. Так, 20 березня 1905 р. у Львові на Шевченківському концерті, він виконував солоспів С. Людкевича “Черемоше, брате мій”, який отримав третю премію на конкурсі “Львівського Бояна” [13, 170].

Закоханий в музику, з палким бажанням активної праці, М. Волошин поринає в творчу

ТВОРЧИСТЬ МИХАЙЛА ВОЛОШИНА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

атмосферу хорового товариства “Львівський Боян”. Впродовж восьми років він активно працював як диригент хору, готуючи цікаві та високопрофесійні концертні програми, до яких, поруч із численними новими творами українських мистців, дедалі частіше вводились великі композиції з оркестром західноєвропейських авторів. С.Людкевич схвально відгукувався на таку діяльність товариства і його диригента: “Чималу заслугу в цім напрямі положив, поруч інших, талановитий диригент “Бояна” д-р М.Волошин (1906 – 1913), який переклав текст і вивів на естраді згадані тут ораторії Бруха (“Гарна Олена” – О.Н.), Гріга (“Олаф Трігвасон” – О.Н.), Генделя (“Ізраїль в Єгипті” – О.Н.) (у частинах)” [5, 381]. “Львівський Боян” під орудою М.Волошина плідно працював, даючи велику кількість концертів, щороку організовувались Шевченківські свята, колектив виїжджав з виступами до Кракова, Перемишля, Станиславова, Стрия, Дрогобича, а також інших міст Західної України та Польщі. Хор “Бандурист” неодноразово виступав у концертах з “Львівським Бояном”. 17 травня 1906 р. обидва хори і товариство “Просвіта” організували в залі Народного Дому вечір у 45-ті роковини смерті Т.Шевченка. Під орудою М.Волошина цього вечора вперше прозвучала перша частина кантати “Кавказ” С.Людкевича. На виступ “Львівського Бояна” у концерті пам’яті Т.Шевченка (5 березня 1908 р.), де виконувались твори Чайковського, Бруха, Рубінштейна, Б.Вахнянина, Лисенка, у часописі “Діло” з’явилась рецензія, у якій зазначалось: “Бруха “Прекрасна Олена” хор під управою М.Волошина виконав дуже гарно... Кульмінацією концерту було чудове виконання хором “Бояна” кантати Лисенка “Б’ють пороги”. Тяжко бути диригентом в наш час, диригентом, який би стояв на висоті завдань мистецтва. М.Волошин зі своєю місією справився вповні. Талановитий, музично грамотний, він зумів підняти товариство на відповідну висоту” [11, 42].

1911 року відбулись святкування 20-ліття існування “Львівського Бояна”. Перший концерт відбувся 10 травня 1911 року і складався з двох частин. До програми входили твори П. Чайковського, С.Людкевича, Д.Счинського, Е.Гріга, А.Рубінштейна. Згодом колишній член “Львівського Бояна”, а потім представник “Перемишльського Бояна” О.Садовський опублікував рецензію на цей виступ у часописі “Діло”, де наголошував, що: “Виконання “Львівським Бояном” Гріга “Олаф Трігвасон” викликало у публіки велике враження. Надзвичайна чистота інтонацій, ясність дикції, гармонійність хору і оркестру – все це велика

заслуга праці “Бояна” і його диригента М.Волошина. “Боян” на цей раз може собі гратулювати так совісної праці і так солідного диригента” [11, 46]. Автор із задоволенням стверджує, що українська естрада дочекалась артистичного, високопрофесійного виконання творів європейських композиторів.

У 1911 р., коли вся Україна готувалася до відзначення 50 роковин від дня смерті Т.Шевченка, колективи хорів “Львівського Бояна” та “Бандуриста” як ніколи наполегливо готувались до виступів, адже планувалася поїздка до Києва разом із О.Мишугою та С.Крушельницькою для першого озвучення там четвертої частини “Кавказу” С.Людкевича. У виконанні галичан мали прозвучати твори А.Вахнянина, Г.Топольницького, О.Нижанківського. Однак концерт був заборонений, що стало новою хвилею нищення українського духу, чергових політичних репресій російської влади. Тому, в Галичині обов’язок вшанування пам’яті Кобзаря усвідомлювався з подвійною відповідальністю. У Львові Шевченківські вечори відбулися 10 і 13 березня 1911 року в залі філармонії, де прозвучали композиції Г.Топольницького, В.Барвінського, М.Лисенка, С.Людкевича, а на завершення обидвох концертів вперше була виконана четверта частина “Кавказу” С.Людкевича. Готував та провадив концертну програму диригент М.Волошин. За декілька днів до концертів, М.Волошин помітив у часописі Діло статтю, в якій вважав своїм обов’язком ближче ознайомити публіку з деякими творами, якими диригував, особливо цікаві його роздуми про фінал кантати “Кавказ”, де йшла мова про те, “що сама назва цього твору на ювілейних концертах повинна бути сенсацією дня, а то з трьох причин. Перш усього є се прем’єра, яку звичайно стрічають музично культурні народи як свято. Кожне “Erstaufführung” у німців (а лучається воно частіше, чим у нас) є днем святочним для публіки, концертантів, музичної літератури зосібна, а їх культури взагалі. По-друге, твір д-ра Людкевича якраз являється в пору ювілейного свята і якраз до так сильних слів Шевченка, якими є слова “Кобзаря”. Се неначе нарочито викінчена найсильніша частина великої музичної поеми, яку начеркнув собі компоніст в чотирьох частях. По-третє, сама особистість молодого ще компоніста, а вже так справді заслуженого для розвою нашої музики, повинна будити ширший інтерес для його творів, бо ж останніми часами стали вони майже одинокою поживою артистичної для тих українських музичних товариств у Галичині, які можуть зложити більші ансамблі мішаних хорів з симфонічною оркестрою.

ТВОРЧИСТЬ МИХАЙЛА ВОЛОШИНА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Попередні частини “Кавказу” уже декому знані. Послідня часть, тобто ІV-та, названа також “Finale”, різниться від тамтих більшою експресією і безперечно влучнішою і кращою інструментацією” [13, 285]. Подальше М.Волошин висловив спостереження щодо оркестрової партії фіналу, впливів західноєвропейських композиторів на стиль С.Людкевича.

У наступні роки під орудою М.Волошина з великим піднесенням відбулись два концерти, організовані в честь М.Шашкевича (6 і 7 листопада 1911 р.), два концерти, присвячені творчості І.Франка (1912 – 13 рр.), концерт “Народної пісні” (4 листопада 1913 р.), де звучали українські народні пісні обробці М.Лисенка, О.Кошиця, С.Людкевича, К.Стеценка, Ф.Колесса та ін.

Згодом Товариство “Боян” нагородило своїх найбільш заслужених діячів найвищою відзнакою – почесним членством, серед яких, поряд із В.Шухевичем, С.Федаком, Н.Вахнянином, Ф.Колесою, Г.Ясеницькою, С.Людкевичем, Й.Домаником та І.Рожанковською, був нагороджений і М.Волошин [5, 383].

М.Волошин займався і педагогічною діяльністю, адже від 1911 року почав вести курс хорового співу у Вищому музичному інституті ім. М.Лисенка.

Вагомою подією у тогочасному музичному житті були два фестивалі хорової музики українських композиторів, приурочені до 100-літніх роковин заснування першого професійного хору в Галичині, а саме в Перемишлі 1829 року. В концертах фестивалю, що відбулися 26 травня 1929 року у Львові та 5 червня 1929 року в Перемишлі, брали участь хори “Львівський Боян”, “Перемишльський Боян” та “Стрийський Боян”, виконуючи твори А. Вахнянина, В.Матюка, І.Лаврівського, К.Стеценка, М.Лисенка, І.Воробкевича, М.Копка, Й.Кишакевича, М.Леонтовича, Д.Бортнянського, М.Вербицького. А диригували на концертах заслужені старші диригенти: С.Федак, М.Волошин та Й.Кишакевич.

Від кінця 1912 року в житті галичан з’являється нова небезпека – війна. Тогочасна преса все більше пише про збройну загрозу, спортивні товариства “Січ” і “Сокіл” переформувались у військові організації, а очолив “сокільсько-січовий” рух Михайло Волошин. Згодом він був командантом І куреня Легіону УСС, командантом Збірної Станиці УСС у Львові, весь час опікувався хоровим колективом під орудою Леся Гринішака та Михайла Гайворонського. Завдяки підтримці М.Волошина, від січня 1916 – до середини 1918 р. у Галичині працював єдиний професійний театр товариства “Українська Бесіда”. В післявоєнний час

М.Волошин продовжував працювати на ниві юриспруденції та музичної творчості.

Відзначення століття від дня смерті Д.Бортнянського в 1925 році стало вагомою подією в музичному житті Львова. Активну участь у підготовці та проведенні концертів взяв і М.Волошин. З доповіддю “Дмитро Бортнянський і сучасна українська музика” виступив С.Людкевич, а хор “Львівський Боян” під орудою С.Людкевича та М.Волошина виконував композиції Д.Бортнянського. У рецензії на ці концерти відомий композитор В.Барвінський писав: “Концерт в соті роковини Д.Бортнянського був далшим кільцем у ланцюгу святочних концертів, присвячених творчості наших не живучих композиторів, як Вербицький чи О.Нижанківський... Головно завдяки його (С.Людкевича – О.Н.) старанням зав’язався комітет для цього свята, появилось у літографії значне число незнаних, себто неспіваних у нас творів Бортнянського... Треба признати, що концерт, уладжений головно силами “Бояна”, дав докази щирої, повної піетизму праці обох диригентів – д-ра С.Людкевича і д-ра М.Волошина, як і голови Товариства Й.Доманика та поодиноких членів хору...” [1].

Михайло Волошин був надзвичайно активною творчою особистістю, дійсним та винятково дієвим учасником різноманітних товариств, зокрема, від 1903 року – член та заступник голови Союзу співацьких і музичних товариств, яке з часом (1907) було перейменовано на Музичне Товариство ім. М.Лисенка, СУПРОМу, Товариства драматичного ім. І.Котляревського (соліст), оперної студії при “Львівському Бояні” (художній керівник і соліст) та ін. [7, 389].

Досить часто М.Волошин виступав як соліст, адже пройшов курс вокалу і отримав добрий вишкіл в класі Олени Ясеницької.

Сольна кар’єра М.Волошина (ліричний тенор) розпочалась в 1902 – 03 рр. в театрі “Українська бесіда”, де він виконував партії в операх “Катерина” М.Аркаса, “Запорожець за Дунаєм” С.Гулака-Артемівського.

У 1903 році М.Волошин брав участь в ювілейному концерті М.Лисенка у Львові та 25 червня 1904 в Чернівцях, де відбувся великий концерт “Буковинського Бояна” під керівництвом М.Лисенка. Звучали кантата “Б’ють пороги”, “Гей, не дивуйте добрії люди” в супроводі симфонічного оркестру, кантата “На вічну пам’ять Котляревському”, яку виконували хор, оркестр та солісти С.Смаль-Стоцький та М.Волошин. М.Лисенко був зворушений теплою атмосферою зустрічі та майстерністю всіх

ТВОРЧІСТЬ МИХАЙЛА ВОЛОШИНА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

виконавців, цей концерт перетворився на велике музичне свято Буковини.

У 1908 році на першому вечорі “Молодої музи” крім поетичних творів, звучала музика С.Людкевича, де М.Волошин виконав солоспів “Піду від вас” на слова П.Карманського.

М.Волошин входив до складу делегації від Галичини на похороні М.Лисенка в Києві 1912 року. А 15 грудня цього ж року в залі Народного дому у Львові Музичне Товариство ім. М.Лисенка організувало вечір, присвячений пам’яті композитора з рефератами С.Людкевича “М.Лисенко як творець національної української музики” та Ф.Колесси “Народній напрям в творчості М.Лисенка”, виступами хорів “Львівський Боян” та “Бандурист”, піаніста Т.Шухевича, соліста М.Волошина, який виконав два солоспіві “За думою дума” та “Я не кляв тебе, о зоре”.

Досить плідно М.Волошин як соліст співпрацював із хором “Бандурист”. Водному з відгуків на концерт колективу в 1906 році С.Людкевич зазначав: “Всі три сольні продукції в програмі, добірні під оглядом змісту, як п.Волошина (Січинського – “Finale”, Лисенка – “Садок вишневий”), п. Садовського соло скрипка (Helmberger-a “Meeresgewitter”) і п. Т.Шухевича, виконані були не тільки бездоганно з повним опануванням технічним, але також (особливо п.Волошина й Й.Садовського) з певним, справді артистичним полетом і розмахом” [5, 430].

У серпні та вересні 1906 року 16 хористів “Львівського Бояна” об’їздили з концертами східну Галичину та Буковину, знайомлячи слухачів з новими творами галицьких композиторів. Виступи відбувались в Тернополі, Підволочиську, Збаражі, Скалі, Бурштині, Косові, Сняпині, Чернівцях, Заліщиках, Чорткові, Золочеві, Львові. З цілою групою хористів концертували і солісти: піаніст Т.Шухевич, скрипаль О.Садовський, соліст-тенор М.Волошин, які збагачували програми інструментальними та вокальними творами західноєвропейських і українських композиторів.

У рецензії на концерт в честь Т.Шевченка, влаштований товариством “Бандурист” у 1922 році, С.Людкевич, даючи схвальну оцінку майстерності хору, диригента Р.Орленка-Прокоповича, яскраво охарактеризував і виступ соліста Михайла Волошина: “”На вулиці” Ф.Колесси – один з найскладніших наших давніх мужеських хорів, був виведений старанно, зробив своє враження та мусів бути повторений. До ефекту твору причинилося в значній мірі мале тенорове соло на тлі хору, незвичайно гарно і інтелігентно виконане п. д-ром Волошином, якого голос ще нічого не втратив із краси й свіжості”

[5, 469]. Співак завжди був організатором і учасником (як соліст і диригент) Шевченківських та інших музично-драматичних вечорів у різних містах Західної України та Польщі, де часто виступав в ансамблі з Соломією та Ганною Крушельницькими, Філоменою Лопатинською, Богданом Вахнянином.

Михайло Волошин як композитор відомий низкою хорових і сольних вокальних творів, а завдяки рецензіям, оглядам та статтям М.Волошина й інших музичних діячів у тогочасній пресі (1901 – 1924), ми можемо вивчати музично-концертне, театральне життя Галичини.

Висновки. Отже, хорове диригування, спів стали вагомою частиною творчої спадщини композитора, музикознавця Михайла Волошина. Підготовка програм із творів західноєвропейських композиторів, перше виконання ряду творів українських авторів та популяризація їх спадщини, керування провідними хоровими колективами Львова, виконавська діяльність співака, праця на педагогічній ниві – становлять вагомий внесок у скарбницю диригентського мистецтва України.

1. Барвінський В. Концерт з нагоди 100-ліття смерті Д.Бортнянського // Діло. – 1925. – Ч. 262. – С. 2.

2. Волошин Михайло // Енциклопедія українознавства (Перевидання). – К.: Глобус, 1993. – Т. 1. – С. 315.

3. Історія української музики. – К., 1990. – Т. 3. – С. 298, 333, 363.

4. Людкевич С. Дослідження. Статті. Рецензії. Виступи / Упорядкування З.Штундер. – Львів: Дивосвіт, 1999. – Т. 1. – 496 с.

5. Людкевич С. Дослідження. Статті. Рецензії. Виступи / Упорядкування З.Штундер. – Львів: Дивосвіт, 2000. – Т. 2. – 816 с.

6. Мазена Л., Мазена Т. Шлях до музичної академії у Львові. У двох томах: Том 1. – Львів: СПОЛОМ, 2003. – 288 с.

7. Медведик П. Діячі української музичної культури (Матеріали до біо-бібліографічного словника) // Записки НТШ. – Том ССХХVI: Праці музикознавчої комісії. – Львів, 1993. – С. 389 – 390.

8. Медведик П. Діячі української музичної культури (Матеріали до біо-бібліографічного словника) // Записки НТШ. – Том ССХХХII: Праці музикознавчої комісії. – Львів, 1996. – С. 554 – 555.

9. Модест Менцинський: Спогади. Матеріали. Листування / Автор-упорядник М.Головащенко. – К.: Рада, 1995. – 462 с.

10. Sonevys'kyi I., Palidvor-Sonevits'ka I. Dictionary of Ukrainian composers. – L'viv, 1997. – P. 307.

11. Ханік Л. Історія хорового товариства “Боян”. – Львів, 1999. – 121 с.

12. Хроніка // Наші дні. – 1943. – Ч. 8. – С. 15.

13. Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. – Т. 1. (1879 – 1939). – Львів: ІІІ “БІКАР – 2000”, 2005. – 636 с.